

» Tu je Istra, slovenska, ker smo v državi Sloveniji, čeprav je s Slovenci naseljena tudi Istra, ki je pod Italijo in Hrvaško. Ime Slovenska obala je bilo vpeljana po drugi vojni. Deželo Primorje je Habsburška monarhija ustanovila po padcu Ilirskih dežel v začetku 19. stol. in so jo sestavljale Trst, Istra, Goriška in Reka. Od tega ime organizacije TIGR. Po drugi svetovni vojni je velik del slovenskega ozemlja ostal v Italiji, večji del Istre so prepustili Hrvatom, delu, ki je pripadel Sloveniji, so dali ime Primorska,« nam je v pogovoru razložila doktorica etnoloških znanosti dr. Duša Krnel Umek.

DEMOKRACIJA: *Uglajenost, urejenost, toplina. To se opazi in začuti pri vas doma. Manire, ki jih pogrešam v Sloveniji. Zdi se mi, da smo zadnja desetletja posvojili in privzgojili neke druge, balkanske vzorce in kulturo. In to načrtno. Se strinjate?*

KRNEL UMEKOVA: Spremembe so se začele že po prvi svetovni vojni, ko smo prišli v državo, ki je bila na jugu več stoletij pod turško oblastjo in bizantinsko-lavantinskimi kulturnimi vzorci, ki so drugačni od naših srednjeevropskih, ker smo bili Slovenci pod Habsburško monarhijo.

DEMOKRACIJA: *Obisk pri vas je namenjen temu, da s fotografijnjo predsta-*

viva vaše delo v zvezi s staroselci v Istri. Kje pravzaprav smo, ko smo v Portorožu? Na Primorskem, Slovenski obali ali v Slovenski Istri?

KRNEL UMEKOVA: Tu je Istra, slovenska, ker smo v državi Sloveniji, čeprav je s Slovenci naseljena tudi Istra, ki je pod Italijo in Hrvaško. Ime Slovenska obala je bilo vpeljana po drugi vojni. Deželo Primorje je Habsburška monarhija ustanovila po padcu Ilirskih dežel v začetku 19. stol. in so jo sestavljale Trst, Istra, Goriška in Reka. Od tega ime organizacije TIGR. Po drugi svetovni vojni je velik del slovenskega ozemlja ostal v Italiji, večji del Istre so prepustili

Dr. Duša Krnel Umek

»Tu je Istra, slovenska. Ime Slovenska obala je bilo vpeljeno po drugi vojni«

☞ Petra Ianša ☞ Polona Avanzo

Hrvatom, delu, ki pa je pripadel Sloveniji, so dali ime Primorska.

DEMOKRACIJA: Ali vaš dekliški priimek Krnel prihaja iz Istre?

KRNEL UMEKOVA: Priimek Krnel je izpričan od 17. stol dalje v knjigah župnije Slavina na Pivškem, v nekdanji Kranjski Karneli, it. Carnielli so bili prebivalci Karnije in priimek imajo v Furlaniji, Benečiji, Trstu, Istri in na Koroškem, v Sloveniji tudi kot hišno ime. Koren krn je staroselski, kar sem izvedela, ko sem postala asistentka za narodno etnologijo.

DEMOKRACIJA: Ste doktorica etnoloških znanosti. Kako vas je vaše delo pripeljalo do tega, da ste se začeli zanimati za staroselce v Istri in da ste prišli do dognanj, ki so zbrana v zbornikih Slovensko staroselstvo in Istri? Kot vidim, so zborniki iz leta v leto obsežnejši?

KRNEL UMEKOVA: Ko sem začela raziskovati, kje je bila meja med Slovenci in Hrvati v Istri, sem v italijanski literaturi zasledila podatke o Venetih, Histrih, Karnih, ki so bili na severnem Jadranu do prihoda Rimljanov, a so potem kar izginili iz zgodovine. Staroselce sem začela raziskovati, ko me je pater Ivan Tomažič predlagal v projekt Korenine slovenskega naroda leta 2005, potem pa me je povabil dr. Jože Rant v Bovec leta 2011. V prvem zborniku Slovensko staroselstvo in Istri, ki ga je uredila Leda Dobrinja, sem pisala o staroselcih v Istri, v drugem pa o Karnih in Kranjih.

DEMOKRACIJA: Če so v Bovcu pozabili na njihovo zlato oziroma železo in z njim povezano več kot 2000-letno kulturo železa, niso pozabili na avtohtonost prebivalstva v Bohinju in avtohtonost Slovencev – o tem sem se nedavno pogovarjala z Ivom Cundričem –, me pa sedaj zanima, kaj je v Istri takega, kar kaže na avtohtonost Slovencev?

KRNEL UMEKOVA: V treh istrskih zbornikih (2015, 2017, 2020) smo združili staroselsko tematiko in slovensko istrsko kulturno dediščino ter s tem po-

kazali kontinuiteto, hkrati pa odprli številna vprašanja in nakazali pot za nadaljnje raziskave. Raziskave o izvoru evropskih jezikov, ki jih je objavil Mario Alinei, kažejo na povezanost jezika staroselcev iz časa 2000 let pr. n. št. z ozemljem, kjer še danes prevladuje podoben jezik. Značilnost jugovzhoda Evrope in Balkana so gradišča in besedi ograda, grad. Gradišč pa je v Istri in Sloveniji veliko.

»Da smo Slovenci staroselci, so vedeli že od Bohoriča in Vramca dalje vse do prve svetovne vojne.«

DEMOKRACIJA: Slovenci torej le nismo prišli izza Karpatov, kot so nas učili v šoli?

KRNEL UMEKOVA: Teza o poznem prihodu Slovencev je prevladala v šolskih učbenikih po prvi svetovni vojni v prvi Jugoslaviji, ko so prevzeli doktrino nemške zgodovinske šole. Nemški akademski krogi so to tezo že opustili, pri njej vztrajajo samo še Slovenci in Srbi. Da smo Slovenci staroselci, so vedeli že od Bohoriča in Vramca dalje vse do prve svetovne vojne. O tem so pisali v 19. stol.: Jakob Zupan, Anton Krempl, Matevž Ravnikar, Thomas Jaritz, Davorin Trstenjak, Janez Trdina, Josef Šuman, Davorin Žunkovič.

Trstenjak je pisal, da o slovanskem izvoru Venetov, Noričanov, Karnov in Panonov ne pišejo samo slovanski in slovenski pisci: Lorenz Surowiecki, Pavol Josef Šafarik, Valentin Vodnik, Aleksander Fedorovič Gil'ferding, ampak tudi nemški: August Ludwig von Schlötzer, Konrad Mannert, Johann Georg Hahn in Leopold Contzen.

Ruski zgodovinar Jurij Venelin je v delu Starodavni in današnji Slovenci

(1841, prevod 2009) v območje starodavne Slovenije uvrstil Venetsko, Karnijo, Istro, Panonijo, Norik, Retijo, Dalmacijo, Ilirik in Vindelicijo. Uporabil je pojem Slovenija in poudaril, da se morajo Slovenci imenovati Slovenci. V nasprotju z drugimi pisci, ki so pisali o uporih različnih plemen proti Rimljanom, je Venelin pisal o treh vojnah med starodavnimi Slovenci in Rimljani.

A stališče, da so Slovenci staroselci na današnjem ozemlju, ni bila le posebnost posameznikov, temveč je bilo splošno sprejeto v širšem krogu piscev svetovne zgodovine Weltgeschichte, ki je izšla v Avstro-Ogrski (1899–1907) in je bila prevedena v angleški in ruski jezik.

V petem zvezku piše, da so v rimskih provincah Panoniji, Noriku, Reciji in Vindeliciji živeli Slovenci ali Slovenci (Slaven oder Slowenen).

DEMOKRACIJA: Je Noriško kraljestvo obsegalo tudi Istro?

KRNEL UMEKOVA: Tega nisem raziskovala. V virih piše o kraljestvu Histrov.

DEMOKRACIJA: Pri svojih dognanjih večkrat omenjate Davorina Trstenjaka. Zakaj prav njega?

KRNEL UMEKOVA: Davorin Trstenjak je največ napisal o staroselcih. V letu 1853 je začel objavljati prispevke o Noričanih, Panoncih, Venetih, Karnih in Japodih, o sorodnosti Slavenov z Indijci, od kod so Kelti prišli v Norik in Panonijo ter o Slovanih v Retiji in Helveciji.

S primerjalno metodo, ko je navajal številne podatke iz antičnih in sodobnih del, je razlagal stara imena ter pomen in simbole božanstev, ki so se ohranila na napisnih kamnih in kamnitih najdbah iz antike. Pisal je po vzoru Dobrovskega, Šafarika, Kollarja in Hanuša pri Slovanih, ter Ritterja in Gorresa pri Nemcih, ki so povezovali slovansko bajeslovje z indijskim in v njem videli izvor.

DEMOKRACIJA: Kaj pa drugi znanstveniki in raziskovalci, ki so v novjšem času pisali o staroselcih? Kdo je za vas še pomemben?

KRNEL UMEKOVA: Navedla bom dva. Mario Alinei, italijanski jezikoslovec, je v delu o izvoru jezikov v Evropi Origini delle lingue d'Europa (I, 1996, II, 2000) napisal, da danes samo manjšina znanstvenikov zagovarja pozni prihod Slovanov. Slovanski jeziki, torej tudi slovenščina, na jugu so starejši kot tisti na severu. Odkritje in opis nekega ljudstva in njegovega jezika v pisanih virih – Prisko, Prokopij, Jordanes in cerkveni viri, nima nič skupnega z njihovim nastankom in začetkom. Izvor Slovanov postavlja na ozemlje ob Donavi.

Biografija

Dr. Duša Krnel Umek se je rodila v Pivki leta 1946. Diplomirala na Filozofski fakulteti v Ljubljani (1970), doktorirala iz etnoloških znanosti (1985) in dobila naziv arhivska svetnica (2007). Zaposlitve: asistentka na Filozofski fakulteti v Ljubljani (1970–1980), ravnateljica Osrednje knjižnice v Kopru (1981–1985), ravnateljica Pokrajinskega arhiva v Kopru (1985–1992), arhivistka v Pokrajinskem arhivu v Kopru (1992–2009). Sodelovala je pri ustanovitvi Znanstvenoraziskovalnega središča v Kopru, bila v. d. direktorice (1995), sodelovala pri ustanovitvi Univerze na Primorskem, bila državna sekretarka za visoko šolstvo na ministrstvu za šolstvo in šport (2000), predsednica Slovenskega etnološkega društva (1975–1979, 1997–2001), članica izvršnega odbora Mednarodnega inštituta arhivskih znanosti v Trstu in Mariboru (2006–2010), predsednica strokovnega sveta Zavoda 25. junij (2007–). Izbor objav: Kruh in politika (soavtorica) 1987, Univerza na Primorskem, 2004, Slovensko-hrvaška meja v Istri (urednica in soavtorica), 2005, Dokumenti o Slovencih ob Jadranu od leta 1797 do leta 2009, 2009, prispevki o staroselcih, 2005–2020.

»Teza o poznem prihodu Slovencev je prevladala v šolskih učbenikih po prvi svetovni vojni v prvi Jugoslaviji, ko so prevzeli doktrino nemške zgodovinske šole.«

DEMOKRACIJA: *Kaj je narobe s slavnim Kozlerjevim zemljevidom, da se ga slovenski zgodovinarji izogibajo?*

KRNEL UMEKOVA: Z zemljevidom iz leta 1864 ni nič narobe, še zlasti ne, potem ko je izšla knjiga Dimitrija Kebeta in Andreja Šiška Peter Kozler in zemljevid slovenske dežele (2013). Slovensko ozemlje je narisano na jugu do Senja s celim Kvarnerskim zalivom, po it. Carnaro, kar pomeni Karnski. Zemljevid, ki ima vrisano mejo na reki Dragonji, se je tako izkazal za ponaredek.

DEMOKRACIJA: *Da je treba v državi nekaj spremeniti, da bi mladi spoznali to, o čemer sva se pogovarjali, se strinjava verjetno obe. Toda kaj? So pristojne državne institucije, na primer SAZU, seznanjenje z vašim delom?*

KRNEL UMEKOVA: Pred leti sem na Univerzi na Primorskem pripravila pogovor s Cyrilom A. Hromnikom, profesorjem zgodovine na Univerzi v Cape Townu, a univerzitetnih krogov to ni zanimalo. So se pa za predavanje zanimali v reviji Združenja Manager, kjer so mi objavili prispevek (2013). In tudi direktorji v Istri so me povabili, da jim predavam o Slovencih staroselcih.

DEMOKRACIJA: *Spremljate delo Slovenskega etnološkega društva?*

KRNEL UMEKOVA: Pred leti smo s kolegicami iz Slovenskega etnološkega društva organizirale pogovor, v katerem sem predstavila ugotovitve o Slovencih staroselcih, ki so ga dopolnili še dr. Jože Rant, Andrej Rant in dr. Anton Perdih. V razpravi nam niso nasprotovali, so

pa po prireditvi oštevali predsednico društva, zakaj je to dovolila.

DEMOKRACIJA: *Bi še kaj dodali?*

KRNEL UMEKOVA: Po vsem povedanem je edino smiselno, da se zasnije nov inštitut, kot je dejal predsednik vlade Janez Janša v Bovcu. V tedniku Mladina so dne 14. 8. 2020 napisali, da »Janša ustanavlja inštitut, ki bo na novo napisal zgodovino izvora Slovencev«. Na novo in napačno so začeli pisati o izvoru Slovencev izza Karpatov pred 100 leti, in to še kar ponavljajo. Ali iz nevednosti in neznanja? Nadaljevati je treba z raziskavami, kdo so bili Veneti, Karni, Histri, Noriki, Panonci, Reti, Japodi, Dalmati, Iliriki, Vindeliki in njihovo povezavo s Sloveni in Slovenci, pri čemer je treba ločevati imena narodov od imen dežel in držav. Veliko starih virov v knjižnicah in arhivih je bilo uničenih, še veliko pa jih je treba pregledati in raziskati.

Trditev v Mladini, da sta o slovenskem izvoru že vse napisala akad. Peter Štih, predsednik SAZU in ddr. Andrej Pleterški, seveda ne drži. Vprašanje ostaja, zakaj se onadva in drugi še vedno držijo teze nemške zgodovinske šole iz 19. stol. o poznem prihodu Slovanov v Evropo ter s tem ponavljajo tudi izključno nemško nationalsocialistično doktrino Blut-und-Boden, kar so Nemci že opustili.

Po aforizmu Leva Nikolajeviča Gumiljova, ki je pisal o zgodovini etnosov, sledi, da: »Kdor vlada zgodovini – vlada sodobnosti, kdor vlada sodobnosti – vlada prihodnosti.« **D**

- ▶ Slovaški zgodovinar Cyril A. Hromník v delu Sloveni a Slovensko (2013) piše o srednjeevropski domovini Slovenov v obdobju od leta 3200 pr. n. št. do prihoda Madžarov leta 907 in zavrača teorijo o prihodu »Praslovianov« izza Karpatov. V delu Sloveni Slováci kde sú vaše korenine, (2010, 2012) navaja zgodovinarja Normana Daviesa (1997), ki je zapisal: »Iz nekega nepojasnjenega razloga zahodni znanstveniki radi postavijo proto-Slovane (»proto-Slavs«) v najbolj neverjetnega in najneprijetnejšega izmed vseh mogočih krajev, v sredo Pripjatskega močvirja.« In k temu dodaja, da v resnici, »naj so njene meje kjerkoli, slovanska domovina leži na obeh straneh prazgodovinske poti« ob Donavi (str. 35).